

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

В статье рассматриваются проблемы будущих учителей музыки вокальной и формирования педагогического мастерства, предлагает свои основные характеристики, выяснение его роли в анализе состояния культурного и образовательного пространства, при заполнении его духовного потенциала в обществе.

Ключевые слова: *вокально-педагогическое мастерство, методическая подготовка, специальные умения, навыки, обмен опытом, традиции, воспитание, культурное наследие, чистота интонирования, вокальный слух, способности, взаимодействие «преподавателя-студента».*

The article considers the problem of future music teachers vocal and pedagogical skills formation, proposes its essential characteristics, elucidation of its role in the analysis of the state of cultural and educational space, in filling its spiritual potential in society.

Keywords: *vocal pedagogical skills, methodological preparation, special abilities, skills, experience exchange, traditions, education, cultural heritage, purity of intonation, vocal hearing, abilities, interaction "teacher-student".*

Глобалізація освітнього простору передбачає переосмислення різних концепцій світової педагогічної практики, обмін досвідом виховання та навчання молоді в сучасних умовах, діалог культур різних народів, пошук оптимальних шляхів інтенсифікації навчально-виховного процесу відповідно до етнопедагогічних традицій кожної держави і суспільства.

Загальновідомо, що розбудова сучасної освіти у високорозвинених країнах світу орієнтується, в першу чергу, на відродження власних національних традицій. Саме на майбутнього вчителя музики покладається відродження та оновлення культурно-освітнього простору, нарощування духовного потенціалу суспільства. Державна освітня програма КНР враховує потребу у висококваліфікованих спеціалістах, тому значна частина китайської молоді дістає досвіду в багатьох країнах Європи і, зокрема в Україні.

Слід підкреслити, що саме вокальне музикування в Китаї, має свої особливості. Так, давня китайська мудрість стверджує: «Поезія народжує ідею, пісня народжує звуки, звуки народжують дух. Ці три елементи беруть свій початок у серці людини. А далі на допомогу приходять музично-інструментальне виконавство» [1, с. 9; 36].

Специфіка методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної майстерності, передбачає здобуття вокально-методичної компетентності, а також розвитку знань, фахових умінь у відтворенні вокально-художнього образу та прагнення до творчого самовираження та фахової самореалізації.

Науковцями та педагогами практиками на даний час розроблено концептуальні положення щодо сфер педагогічної та мистецької освіти. Так, китайськими сучасними дослідниками в галузі педагогічних наук (Ей Юй Хуа, Бай Юнь Шен, Сяо Мань Чжу) були досліджені основні стратегії розвитку педагогічної освіти. Зі сторони українських вчених в цій галузі працювали (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень та ін.) Крім того, питаннями загальної педагогічної підготовки займалися китайські (Бі Фуджі, Лі Цзихуа, Чжан Ченяу та ін.), а також українські (С. Гончаренко, С. Сисоева, М. Фіцула та ін.) вчені. Питання визначення змісту вищої музично-педагогічної освіти розробляли Е. Абдулін, Б. Асаф'єв, О. Апраксина, А. Козирь, Г. Падалка, О. Рудницька; висвітленню різних аспектів до виконання вокальної музики приділяли увагу Гу Юй Мей, Сюй Дін Чхун, Ван Лей, Цзинь Нань. Актуальні аспекти розвитку співацького голосу у дітей розкривали Д. Огороднов, Н. Орлова, Г. Стулова, Г. Струве; вимоги до вокальної підготовки сучасного вчителя музики розробляли Л. Василенко, О. Маруфенко, Л. Тоцька, Ю. Юцевич та ін.

Разом з тим, аналіз робіт з проблем вокальної підготовки студентів свідчить, що зміст їх, в основному, стосується викладачів виконавських навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців до виконавської діяльності. Так, в працях китайських вчених (Мей Лань Фан, Оуян Юй-цень, Фан Динь, Сюй Динь Чжун) підтверджується ця думка. Тому актуальними залишаються питання підготовки викладачів до роботи в загальноосвітніх закладах, а також впровадження в практику обміну досвідом вокальних шкіл, зокрема Китаю та України, особливо з таких питань:

- формування вокально-педагогічної майстерності майбутнього вчителя музики;
- розвиток у нього навичок інтонації, звукоутворення, дикції, тембру та інших компонентів вокального звучання;
- особливості творчої взаємодії «викладач – студент».

На основі аналізу теоретичних положень з філософії, педагогіки, психології поняття «майстерність» залишається мало дослідженим феноменом, що створює передумови подальшого наукового пошуку. Крім того, на практиці спостерігається протиріччя між соціальним запитом на нову генерацію педагогічних кадрів, спроможних забезпечити підготовку – духовно, естетично, художньо майбутнього вчителя музики, і неопрацьованістю, невизначеністю відповідної системи, спрямованої на розв'язання цієї проблеми.

Аналіз стану теоретичного дослідження проблеми свідчить про постійну увагу вітчизняних та зарубіжних вчених різних галузей знань до визначеної проблеми. Так, наприклад, майстерність у педагогічному аспекті «може здійснюватись лише на такій стадії розвитку кваліфікації, коли основні знання, уміння та навички, які потрібні для даної професії, вже сформовані» [2, с. 82].

На думку академіка Зязюна І.А. «майстерність визначається як творча діяльність, що характеризується спонуканням до поступу, удосконалення, самоствердження» [3, с. 308-309]. Майстерність у психологічному вимірі є «... високою вправністю у виконанні певного виду діяльності, що передбачає наявність професійних знань, умінь, навичок, вона характеризує людину щодо її здатності до швидкого і бездоганного виконання трудових операцій, працьовитості, наполегливості, любові до праці. Майстерність є рисою, що відрізняє вправного професіонала в діяльності від інших, тим що він творить щось неповторне, нестандартне» [4].

Спираючись на визначення поняття майстерності в педагогічному та психологічному аспектах, ми вважаємо, що проблема формування у майбутніх вчителів музики вокально-педагогічної майстерності може бути успішно вирішена лише при збереженні та поверненні до традицій наших предків, з врахуванням сучасних умов с позицій «нової свідомості» людей «нового часу». «Без історичної пам'яті – немає традицій, без традицій – немає культури, без культури – немає виховання, без виховання – немає духовності, без духовності – немає особистості, без особистості – немає спільноти» [5, с.9].

Відзначимо, що проблема формування педагогічної майстерності з давніх часів була актуальною для усіх видів та жанрів музичного мистецтва, як в Україні, так і в Китаї. Так, неабиякий вплив на формування вокально-педагогічної майстерності в Україні мала діяльність М. Дилецького, відомого теоретика, композитора, вчителя музики, автора музично-теоретичної і педагогічної праці «Ідея граматики мусикийской» – першого узагальненого досвіду навчання співу. В цьому трактаті є спеціальний розділ «Образ поучения майстром ко пению детищ». В ньому автор рекомендує учням свідомо підходити до навчання: «Поюще разсуждай - како и где имаши глас показати, и такое не исходяще из мери гласа твого да не чрез сили пети, и да веси како печальное, како веселое пети пение» [3, с. 308-309]. Він називає вчителя «искусным мастером», якій повинен добре вчити своїх вихованців звичайного співу й нот («поучи же прежде да искусно ученицы твои научатся и совершенно дурального пения и писмен»). [3, с.307]. Тобто, вже в ті часи було закладено основи розуміння співочого процесу, основи його методики, які вимагали дотримання принципів – наочності, поступовості, зацікавленості, емоційного відгуку.

Крім того, неабиякий вплив на учнів мало відтворення українських народних пісень та збереження цих унікальних витворів культурної спадщини до сьогодення. Виконання

фольклору відбиває глибинне життя народної душі, що розкривається через художньо-образний зміст твору, вимагає додержування традиційних канонів виконання, наявності спеціальних вмінь та навичок. А саме розуміння, що голос виражає внутрішній зміст душі, показує, як ми відчуваємо слово. Тому природа українського мелосу потребує перед тим, як співати, сформованої думки, зосередження уваги, усвідомлення того, що хочеш виразити, передати.

Художній образ, як модель, ідея – через серце оживає в інтонаціях голосу, в «тілі» музичної фрази з відчуттям темпу, ритму та інших засобів музичної виразності. З іншого боку, природа українського та китайського мелосу неможлива без імпровізаційно-творчого начала. Вона потребує артистизму, розкутості, свободи в своїх творчих пошуках, впевненості у собі, чутливості до виконуваного музичного матеріалу, що допомагає увійти у відповідний стан, сприяє виразному виконанню.

Наступного етапу свого розвитку проблема педагогічної майстерності набуває в добу розквіту кобзарського та лірницького мистецтва. Кожен виконавець мав свій власний стиль володіння музичним інструментом, голосом, що виражалось в його індивідуально-особистісних якостях (темпераменту, рівня ментальності, духовного потенціалу). Для таких виконавців «майстерність» – це володіння прийомами драматургічної побудови музичного твору, розкриття його змісту у непередбачуваній, новітній версії, спонтанне вираження власних почуттів, що сприяло проникливості відтворення образу і мало великий вплив на сприймаючого [7, с.88].

Найкращою основою розвитку педагогічної майстерності є духовна музика. На думку давньокитайських філософів музика – це не людський витвір, а особливий дар Божий; музика підвладна космологічному порядку, де вона є голосом космічної гармонії, що за допомогою власних, незчисленних вібрацій, за допомогою звука наводить у душах людей гармонію. Так, Сима Цянь, Люй Шу у власній книзі «Трактат про музику» цей зв'язок з космосом пояснює діями великого творця Дао, що породив сили – інь та янь, внаслідок чого виникли Небо і Земля. Ось чому, як підкреслює автор: «Піднебіння дарує музику людині, з метою спілкування з ним... Музика – це гармонія, що дарує нам Піднебіння и земля» [8, с.77; 92].

Також духовна музика є невід'ємною складовою християнської культури, особливим жанром, основу якого складає канонічне слово, що подається як молитва. Надзвичайна широта мелодичної лінії, її кантілена йде від щирої душі, від глибокого розуміння кожного слову піснеспіву, стверджуючи такі людські якості, як добро, краса, справедливість, шляхетність, милосердя. Крім того, порівняння духовного співу з народною піснею дає можливість майбутнім вчителям музики знаходити між ними спільні риси, пов'язуючи з певною історією їх походження, з особливостями народних і церковних традицій.

М.П. Драгоманов підкреслював, що необхідно підтримувати досягнення народів у духовній сфері, оскільки це є важливим чинником прогресивних змін в суспільстві, а також враховувати особливості світогляду, психології та історичні традиції народу.

Лише спираючись на етнокультурний досвід України та Китаю, в галузі вокального мистецтва, ми зможемо забезпечити наступність та спадковість у формуванні педагогічної майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва. З цією метою важливо встановити тісний взаємозв'язок різних фахових дисциплін (історико-теоретичних, вокально-хорових, музично-педагогічних тощо).

Ось чому, вокально-педагогічну майстерність ми розглядаємо як інтегровану якість формування особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва, що є основою його професіоналізму. Цей феномен сприяє оволодінню комплексом ключових фахових компетенцій, а саме (знанням історії становлення й розвитку вокального мистецтва України та Китаю; володінням методами розвитку співацьких голосів; розвиненим співацьким диханням, сформованістю вокальних навичок, здатністю до творчої інтерпретації вокальних творів; знанням вокального репертуару для різних типів голосів; врахуванням індивідуально-психологічних особливостей студентів; володінням акторською майстерністю і сценічним рухом; розвиненим естетичним смаком; знанням закономірностей звучання співацького голосу в різних акустичних умовах, тощо).

Чому саме в комплексі? Тому, що сьогодні ми спостерігаємо коли заняття з постановки голосу, практики роботи з хором, проходять без належної уваги до якості вокальної роботи, це стосується вірного співочого дихання, її високої співочої позиції, дикції в співі, тощо. Висока співоча позиція – поняття не тільки акустичне а й фізіологічне, що вимагає від майбутнього вчителя музичного мистецтва вмілого співставлення глибини дихання с звучанням головних резонаторів, це забезпечує чистоту інтонування, яскравість барвистого тембру, ансамблюву єдність голосу й акомпанементу.

Відомо, що в китайському мистецтві, в порівнянні з народами Європи, спостерігається нерозривний зв'язок між словом і співом. Інтонаційна чутливість дає йому можливість фіксувати, в порівнянні з європейцем, непомітні для слуху відхилення. Таких основних інтонацій в китайській мові чотири: висхідна, низхідна, рівна та спадна-висхідна. Тому поетичний текст, що виражається в звучанні, перетворюється в музичну поему, в пісню. Висновок – вокальне мистецтво є синтетичним і в першу чергу поєднує літературу і музичну творчість. Таким чином, вокальне слово завжди пов'язане з ритмічним рисунком, а єдність інтонаційного строю і ритму підпорядковані семантиці слова і образу.

У системі формування вокально-педагогічної майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва важливо враховувати баланс направленості його інтересів до своєї професії і з цією метою важливо:

- створювати вірну психологічну установку навчання, орієнтуючи студента на реальні умови практичної діяльності;
- націлювати його, саме на ті знання, уміння та навички, які він буде безпосередньо використовувати в своїй роботі;
- обґрунтовувати ефективність, запропонованої методики, мотивацію навчальної діяльності у класі для досягнення позитивних практичних наслідків;
- формувати потребу у подальшому збагаченні сфери професійно-практичних знань, умінь та навичок(на базі набутих).

На основі аналізу направленості інтересів студентів і готовності їх до ефективної та продуктивної діяльності в класі постановки голосу, процес формування вокально-педагогічної майстерності студента можна умовно поділити на три етапи:

Перший: орієнтувально – адаптаційний - передбачає історико-стильові педагогічні знання студентів у сфері вокалу (України, Китаю) та в порівнянні з відомими зарубіжними вокальними школами; прогнозування розвитку уявлень, вокального слуху і вокальних здібностей – його цілеспрямованість, здатність до вольових зусиль, вміння аналізувати й корегувати вокальне звучання відповідно до образного змісту твору, долати труднощі, які виникають при роботі з твором , а саме (інтонаційні, прийоми звуковедення, метро ритмічні, агогічні, теситурні, динамічні, дикційні, тощо); вокальні уявлення про акустично-повноцінне звучання співацького голосу.

Другий: інтелектуально – креативний – передбачає удосконалення вокальних умінь та навичок, розвинене співацьке дихання; здатність до творчої інтерпретації вокальних творів; розуміння механізмів співацького процесу, критеріїв співацької майстерності на основі резонансної теорії співу спільну; взаємодію учасників навчального процесу для формування їх особистісних та професійних якостей, породжує потребу у подальшому збагаченні сфери професійно – практичних знань, умінь та навичок(на базі набутих).

Третій: рефлексивний – передбачає реалізацію у практичній діяльності набутий фаховий досвід(знання закономірностей звучання співацького голосу в різних акустичних умовах; оволодіння способами творчої активності, цілеспрямованим формуванням необхідних психофізіологічних установок, що забезпечує чистоту інтонування, яскравість барвистого тембру, яскраво виражену співочу форманту, тощо. В залежності від установки – створення потенційної здатності розкриття художнього змісту твору. Самоаналіз власного виконання, пошук змістовної виконавської інтерпретації твору на основі його стильових і жанрових особливостей.

Таким чином, формування вокально-педагогічної майстерності майбутнього учителя музики потребує великої й систематичної праці як викладача так і студента. Лише опанування системою послідовних дій, яка включає вищезазначені етапи (орієнтувально-

адаптаційний, інтелектуально-креативний, рефлексивний) забезпечує систематичний фаховий розвиток особистості, інтегрує у своєму змісті творчу взаємодію «викладач-студент», створює умови для високохудожньої інтерпретації музичного твору.

Література

1. Аоки Масару. История китайской драмы в новейшее время (Чжунго Цзуншии Сициой Ши). – Шанхай, 1958. – С. 9-36.
2. Волков Г.Н. Мы обозначены единым словом «человек» / Нар. образование, 1997. – №5. – С. 82.
3. Дилецький М. Ідея граматики Мусикійської. – Вип. 7. – М., 1979. – С. 308-309.
4. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії: Навч. посібник. – Київ, 1997. – 302 с.
5. Колеса Ф. Музикознавчі праці. – К., 1970. – С. 9.
6. Педагогика: Большая современная энциклопедия (Сост. Е.С. Рапацевич – Мн.: «Современное слово», 2005. – С. 293.
7. Психологічний словник / Під ред. В.І. Войтка. – Київ, 1982. – С. 88.
8. Сыма Цянь Юэ Шу. Трактат о музыке // Сыма Цянь. Исторические записки («Ши цзы»). – М.: Наука, 1986. – Т. 4 – С. 77, 92.